

DIGITALISERINGS-
KOMMISSIONEN

Digitaliseringens transformerande kraft

– vägval för framtiden

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR
SOU 2015:91

Digitaliseringens transformerande kraft – vägval för framtiden

Slutbetänkande av Digitaliseringskommissionen

Stockholm 2015

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2015:91

SOU och Ds kan köpas från Wolters Kluwers kundservice.
Beställningsadress: Wolters Kluwers kundservice, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: kundservice@wolterskluwer.se
Webbplats: wolterskluwer.se/offentligapublikationer

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Wolters Kluwer Sverige AB
på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Svara på remiss – hur och varför.

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02)

En kort handledning för dem som ska svara på remiss. Häftet är gratis och kan laddas ner
som pdf från eller beställas på regeringen.se/remisser

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet.

Omslag: Urbant, Klas Remahl.

Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2015.

ISBN 978-91-38-24365-7

ISSN 0375-250X

Till statsrådet Mehmet Kaplan

Den 7 juni 2012 beslutade regeringen att tillsätta en kommitté, Digitaliseringskommissionen, med uppgiften att verka för att målet i den it-politiska strategin It i människans tjänst – en digital agenda för Sverige uppnås och att regeringens ambitioner inom området fullföljs (dir. 2012:61). Samma dag förordnades Jan Gulliksen, professor vid KTH, som ordförande.

Den 28 november 2013 beslutade regeringen om tilläggsdirektiv (dir. 2013:108) för Digitaliseringskommissionen. Genom beslutet ska kommissionen, utöver det ursprungliga uppdraget, även administrera det frivilliga regionala signatärskapet samt ta över den administrativa funktionen för Användningsforum.

Den 26 februari 2015 beslutade regeringen om ett ytterligare tilläggsdirektiv (dir. 2015:18) där Digitaliseringskommissionen under den återstående utredningstiden ska genomföra en omvärldsanalys, identifiera strategiska områden samt utreda hur främjandet inom området bör bedrivas.

Till experter förordnades från och med den 30 januari 2013 chefen Kristina Alexanderson, projektledaren Johanna Berg, chefen Jenny Birkestad, verkställande direktören Niklas Derouche, säkerhetschefen Anne-Marie Eklund-Löwinder, chefsstrategen Daniel Forslund, kommunikationen Mikael Hansson, konsulten Jan Hylén, civilekonomen Cecilia Marlow, chefen Per Mosseby, verkställande direktören Sofia Svanteson och doktoranden Daniel Westman. Samtliga experter entledigades den 25 mars 2015.

Till nya experter förordnades den 25 mars 2015 biträdande lektorn Karin Bradley, verkställande direktören Maja Brisvall, chefskonomen Anna Felländer, klimat- och innovationsrådgivaren Stefan Henningson, strategikonsulten Shahyan Khan, hållbarhetschefen Kerstin Lindvall, konsulten Paulina Modlitba Söderlund, rådgivaren

Rene Summer, ekonomen Fredrik Söderqvist, sektionschefen Åsa Zetterberg.

Den 20 juni 2012 förordnades Erik Borälv till sekreterare fr.o.m. den 2 juli 2012. Den 12 september förordnades Loth Hammar till huvudsekreterare och kanslichef fr.o.m. den 1 oktober 2012 t.o.m. 30 april 2014. Den 2 oktober förordnades Nicklas Liss-Larsson som sekreterare fr.o.m. den 3 oktober 2012 t.o.m. den 28 februari 2014. Samma dag förordnades Janne Elvelid som sekreterare fr.o.m. den 1 december 2012 t.o.m. den 28 februari 2014. Den 16 oktober förordnades Isobel Hadley-Kamptz som sekreterare fr.o.m. den 19 november. Samma dag förordnades Jeanette Krusell till sekreterare fr.o.m. den 3 december. Den 25 mars 2014 förordnades Susanne Bergman som sekreterare fr.o.m. den 5 maj 2014 t.o.m. den 3 november 2015. Den 25 mars 2014 förordnades AnnSofi Persson-Stenborg som sekreterare fr.o.m. den 28 april.

Erik Borälv förordnades den 4 februari 2014 till tillförordnad huvudsekreterare fr.o.m. den 22 januari 2014 t.o.m. 7 maj 2014. Den 7 maj 2014 förordnades Lena Carlsson till huvudsekreterare och kanslichef fr.o.m. 8 maj. Den 2 maj 2014 förordnades Andreas Richter till sekreterare i Användningsforum. Den 4 maj 2015 förordnades Anna Backlund till sekreterare t.o.m. den 30 september 2015. Susanne Bergman entledigades den 3 november 2015.

Enligt direktiven ska Digitaliseringskommissionen slutredovisa arbetet senast den 31 december 2015. Delbetänkanden, där analys av utvecklingen, eventuella förslag till åtgärder samt övrigt arbete enligt uppdraget redovisas, ska årligen lämnas senast den 1 mars.

Det första delbetänkandet, En digital agenda i människans tjänst – Sveriges digitala ekosystem, dess aktörer och drivkrafter (SOU 2013:31) överlämnades den 3 maj 2013 i enlighet med tilläggsdirektiv (dir. 2012:122) som regeringen beslutade den 14 december 2012. Det andra delbetänkandet En digital agenda i människans tjänst – en ljusnande framtid kan bli vår (SOU 2014:13) överlämnades till regeringen den 13 mars 2014. Det tredje delbetänkandet För Sverige i framtiden – digital kompetens (SOU 2015:28) överlämnades till regeringen den 26 mars 2015. Det fjärde delbetänkandet, antologin Om Sverige i framtiden – en antologi om digitaliseringens möjligheter (SOU 2015:65) överlämnades till regeringen den 29 juni 2015.

Digitaliseringskommissionen överlämnar härmed sitt slutbetänkande, Digitaliseringens transformerande kraft – vägval för framtiden (2015:91).

Stockholm i december 2015

Jan Gulliksen

/ Lena Carlsson
Erik Borälv
Isobel Hadley-Kamptz
Jeanette Krusell
AnnSofi Persson-Stenborg
Andreas Richter

Innehåll

Ordförandens förord	13
Sammanfattning	15
1 Arbetet och dess genomförande	31
1.1 Inledning.....	31
1.2 Utredningens direktiv.....	31
1.3 Utredningens tolkning av uppdraget och avgränsningar.....	31
1.4 Utredningsarbetet.....	32
1.4.1 Användningsforum.....	33
1.4.2 Samverkan	33
1.4.3 Tidigare förslag från Digitaliseringskommissionen	35
1.5 Betänkandets disposition.....	39
2 Uppföljning av arbetet med de regionala digitala agendorna	41
2.1 Uppföljning med ett vidgat intressentperspektiv	41
2.2 Status i länens arbete med att anta regionala digitala agendor	42
2.2.1 Fjorton regionala digitala agendor har antagits	42
2.2.2 Processen har stannat av i tre län.....	43
2.2.3 De flesta agendorna förväntas vara antagna under 2016.....	43

2.3	Erfarenheter av digitaliseringsarbetet i länen.....	44
2.3.1	En antagen agenda har bidragit till mer aktiviteter.....	44
2.3.2	Samverkan och förankring fortsatt viktigt	44
2.3.3	Politiska nivån mer engagerad i de län där agendorna har antagits	46
2.3.4	Innehåll och utformning i agendorna varierar.....	47
2.3.5	Länen har tydliga uppfattningar om sina styrkeområden.....	47
2.3.6	Digitaliseringsfrågorna uppfattas vara prioriterade i både kommunalt och regionalt utvecklingsarbete.....	48
2.4	Nyttor och konsekvenser av regionala digitala agendor	49
2.4.1	Medverkande i arbetet upplever egna nyttor.....	49
2.4.2	De flesta län anser att agendorna gör positiv skillnad	50
2.4.3	Agendorna bedöms göra störst positiv skillnad inom bredbands- och e-förvaltningsområdet.....	51
2.5	Lärdomar och slutsatser från lärens digitaliseringsarbete.....	51
2.5.1	Tre förklaringsfaktorer till regional framgång utmärker sig.....	52
2.5.2	Sex lärdomar är särskilt viktiga inför det fortsatta arbetet i länen.....	52
2.5.3	Sakområden som behöver prioriteras på nationell, regional och kommunal nivå framöver.....	54
2.5.4	Utmaningar för arbetet.....	55
3	Digitaliseringens transformerande kraft.....	57
3.1	Digitaliseringen förändrar samhället	57
3.1.1	Flera starka utvecklingstrender driver tillsammans utvecklingen.....	59
3.1.2	Det finns stora möjligheter men också utmaningar.....	62

3.2	Ekonomi	65
3.2.1	Näringsliv	67
3.2.2	Offentlig verksamhet	72
3.2.3	Välfärd	76
3.2.4	Individen	79
3.3	Arbete	82
3.3.1	Arbetsmarknad	83
3.3.2	Utbildning och kompetens	86
3.3.3	Arbetsmiljö	88
3.3.4	Villkor och regler	90
3.4	Samhällsinstitutioner	92
3.4.1	Värderingar	94
3.4.2	Social sammanhållning och tillit	95
3.4.3	Lagar och regler	97
3.4.4	Demokrati i praktiken	99
3.5	Infrastruktur	100
3.5.1	Tillgång	101
3.5.2	Funktionalitet	103
3.5.3	Öppna data	103
3.5.4	Integritet och säkerhet	105
4	Våra bedömningar och förslag	109
4.1	Utgångspunkter	110
4.1.1	Det hållbara samhället är målet	111
4.1.2	Det offentliga ska vara proaktivt	112
4.1.3	Ledarskap krävs på alla nivåer i offentlig verksamhet	114
4.1.4	Innovation och utveckling av näringslivet ska främjas	115
4.1.5	Kritisk massa behöver uppnås	116
4.2	Strategiska områden för staten	117
4.3	Kontinuerligt statligt engagemang för att främja digitaliseringen i samhället	118
4.3.1	Nationellt främjande och stöd till digitalisering	119

4.3.2	Statistik för det digitaliserade samhället.....	122
4.4	Regelverk som fungerar i och för den digitala omställningen.....	124
4.4.1	Genomgång av digitaliseringsförsvårande lagstiftning.....	124
4.4.2	Utredning om arbetsrätt och konsumenträtt i den digitala ekonomin.....	126
4.4.3	Utredning om socialförsäkringssystemen för anpassning till den digitala ekonomin.....	129
4.5	Kompetens för det digitala samhället.....	133
4.5.1	Incitamentsprogram för att öka könsbalansen på högre it-utbildningar.....	134
4.5.2	Digitalt kompetenslyft för ledare i kommunal verksamhet.....	142
4.5.3	Samverkan kring utbildningsprogram för digitala jobb	145
4.5.4	Utvecklingsprogram för näringslivets digitalisering	149
4.5.5	En genomlysning av arbetsmiljö i den digitala ekonomin.....	152
4.6	Infrastruktur för att främja digitalisering	154
4.6.1	Digital post från myndigheter som förstahandsval.....	154
4.7	Datadriven innovation för tillväxt och välfärd	162
4.7.1	Utveckla en nationell strategi för datadriven innovation.....	163
4.7.2	Ett nationellt kompetenscenter kring stora datamängder	165
4.8	Säkerhet och integritet i en digital tid	167
4.9	Rekommendationer.....	169
4.10	Förslagen i relation till arbetet på EU-nivå.....	170
	Referenser.....	173

Bilagor

Bilaga 1	Kommittédirektiv 2012:61	181
Bilaga 2	Kommittédirektiv 2013:108	193
Bilaga 3	Kommittédirektiv 2015:18	197
Bilaga 4	Högre it-utbildningar höstterminen (ht) 2014 antal studerande och andel kvinnliga studerande	203
Bilaga 5	Konsekvensutredning av digitalt kompetenslyft för ledare i Sveriges kommuner	213
Bilaga 6	Konsekvensutredning av samverkan kring utbildningsprogram för digitala jobb.....	249
Bilaga 7	Konsekvensutredning av förslag om digital post från myndigheter som förstahandsval	279

Ordförandens förord

Digitaliseringen har verkligen börjat ta fart. Utvecklingen har pågått länge, men nu står vi inför språng som kommer att förändra nästan allting: vad vi gör, hur vi gör det och vad som går att göra. Digitaliseringens transformerande kraft påverkar näringsliv, myndigheter, kommuner och landsting, utbildningssystem, intresseorganisationer och fackförbund, men också de enskilda individerna och samhället som helhet.

Tidigare talade man om it som en avskild del av verksamheten. Nu talar man istället om digitalisering som något som förändrar verksamheter i grunden och som alla är delaktiga i.

Den digitala utvecklingen går i en rasande takt och hastigheten bara ökar. Politiken rör sig inte lika snabbt. Sverige står inför ett antal strategiska vägval och det är viktigt att främja utvecklingen.

Prioriterar vi inte digitaliseringen så att vi kan maximera nyttan finns tyvärr stora risker. Sverige tappar sedan några år i den internationella konkurrensen, våra grannländer satsar mycket mer och mer konsekvent på allt från e-förvaltning till öppna data. Tar vi inte nya tag i digitaliseringsutvecklingen kommer vi att halka efter ytterligare och riskerar att bli mer av en medelmåtta i EU, utan vare sig särskilt imponerande innovationskraft i näringslivet eller jämställdhet i samhället.

Det behöver inte gå så illa, Sverige har goda förutsättningar, en god ekonomi och ett väl fungerande samhällssystem. Kan Sverige bara fatta de nödvändiga strategiska besluten kan vi åter ta tätt positionen. Då skulle vi t.ex. kunna använda nya data för att begripa och styra komplexa system, som vården. Vi kan hitta en rimlig balans mellan säkerhet, integritet och innovation och därför ha såväl trygga medborgare som ett blomstrande innovativt näringsliv och stor samhällstillit. Vi kan förändra trygghetssystemen så att de fungerar för ett nytt, diversifierat, föränderligt arbetsliv. Vi kan införa ett reellt livs-

långt lärande där människor ges möjlighet att kontinuerligt utveckla nya kunskaper och kompetenser. Våra myndigheter kan tolka regler så positivt som möjligt för digitala verksamheter och de direkt hindrande reglerna kan tas bort.

Genom att använda digitaliseringens möjligheter kan vi skapa ett individualiserat, demokratiskt, klimatsmart och jämställt samhälle.

Men det är bråttom. Det krävs att regeringen kraftsamlar och prioriterar arbete med de strategiska områden som kommissionen för fram. Förståelse och kunskap om digitaliseringen måste i högre utsträckning integreras i arbetet inom samtliga politikområden.

Digitaliseringen är lika relevant för näringspolitiken som för utbildning, hälsa och arbetsmarknad, för att bara nämna några andra politikområden. Det krävs ett helhetsgrepp och en långsiktighet, både i samverkan och i prioriteringar. Endast så kan det it-politiska målet nås och Sverige åter bli världsledande på att använda digitaliseringens möjligheter.

Stockholm i december 2015

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Jan Gulliksen', with a long horizontal flourish extending to the right.

Jan Gulliksen

Sammanfattning

Det digitaliserade samhället och den digitala ekonomin är redan här. Digitalisering innebär att digital kommunikation och interaktion mellan människor, verksamheter och saker blir självklara. Det förändrar hur vi gör saker, hur vi upplever saker, hur vi tar oss an uppgifter och hur vi finner lösningar. Användningen av ny teknik förändrar förutsättningar och villkor för företag och offentlig sektor, för arbetsliv och utbildning och för tillit och social sammanhållning i samhället. Digitaliseringen innebär en omvälvande transformering av samhällets viktigaste delar – tillväxt och hållbarhet, välfärd och jämlikhet, trygghet och demokrati.

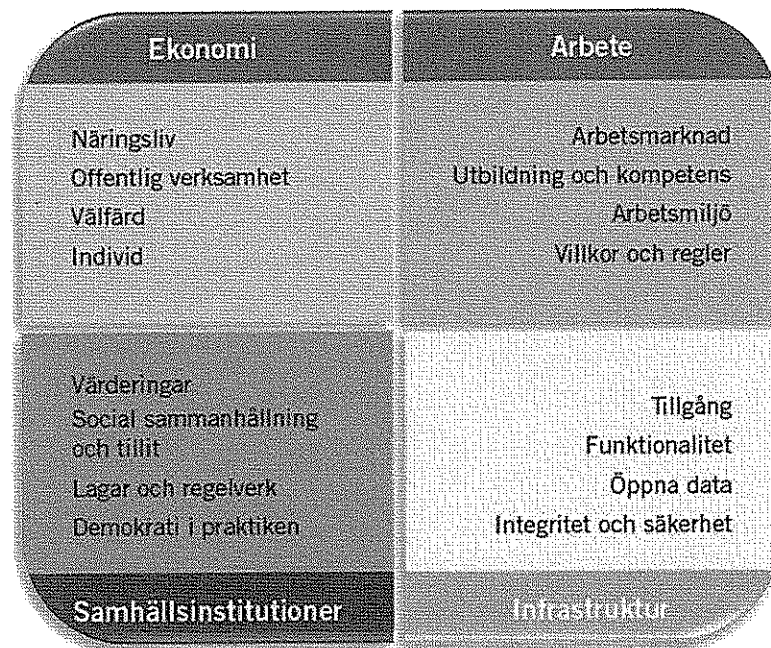
Digitaliseringskommissionen har identifierat sex strategiska områden och lämnat förslag inom dessa som i ett första skede kan bidra till det arbete som bör genomföras. Utredningen utgår från de områden som är strategiska för staten och för den nationella nivån. Sverige behöver skyndsamt göra strategiska vägval för att säkerställa en framgångsrik digital transformation. Det kräver ett helhetsgrepp och en långsiktighet, både i samverkan och i prioriteringar.

Uppdraget och utgångspunkter

Digitaliseringskommissionen har i uppdrag att verka för det it-politiska målet – att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter. I uppdraget ingår att göra en omvärldsanalys, identifiera strategiska områden som bör beaktas i politiken för digitaliseringen och utreda behov av främjande på nationell nivå samt att följa upp arbetet med de regionala digitala agendorna. Vidare har utredningen lagt förslag inom de strategiska områdena.

Digitaliseringens transformerande kraft

Sedan ett par decennier befinner vi oss i en samhällsutveckling där digitaliseringen är katalysatorn, möjliggöraren och motorn. Utvecklingen innebär helt nya förutsättningar för samhället och människan. Digitaliseringskommissionen belyser utvecklingen och vad digitaliseringen betyder inom fyra områden i samhället där det finns såväl möjligheter som utmaningar. Utredningen har valt en struktur där samhället delas in i områdena ekonomi, arbete, samhällsinstitutioner och infrastruktur. Inom vart och ett av dessa områden beskrivs utvecklingen utifrån centrala delar.

Ekonomi

Ekonomi i samhället transformeras på genomgripande sätt av digitaliseringen. Digitaliseringen skapar helt nya förutsättningar för näringslivet och etablerade affärs- och verksamhetsmodeller utmanas och befintliga strukturer förändras i grunden. Vissa fysiska varor blir digitala tjänster, digitala plattformar effektiviserar, rationaliserar

och internationaliserar tjänster som tidigare var lokala och traditionell produktion effektiviseras. Fokus flyttas från privat ägande till tillgång till en vara eller tjänst. En tilltagande konkurrens och ett högre kunskapsinnehåll i varor och tjänster innebär ett ökat tryck på företagen att förnya sig och att arbeta med innovation. Innovationer dvs. införandet eller genomförandet av en ny eller väsentligt förbättrad vara, tjänst eller process samt nya marknadsföringsmetoder är i allt högre utsträckning drivna av data och digitalisering. Nu är brukare och individer, digitala plattformar, aggregerad data och nya analyser utgångspunkter i att skapa nytta och värde.

En stor del av den svenska ekonomin är offentligt finansierad vilket gör att rationaliseringar och effektiviseringar genom digitaliseringen inom det offentliga kan få genomgripande betydelse. En allt högre andel äldre och personer med funktionsnedsättningar innebär att det finns växande behov av bättre behandlings- och stödalternativ. Det förutsätter att offentliga sektorns verksamheter, utförda av såväl offentliga som privata aktörer, blir än mer kostnads-effektiva och att de uppnår ökad kvalitet för mottagaren/användare/brukaren.

Digitaliseringen kan tillgodose flera av dessa behov. Många arbetsuppgifter kan automatiseras, digitaliseras eller utföras av robotar, vilket ger en bättre service till en lägre kostnad och frigör arbetskraft till det som inte kan automatiseras. Det innebär att man kan använda personal för de arbetsuppgifter som kräver en människa. De tjänster som behövs kommer i allt högre utsträckning att utvecklas i relationer mellan verksamheten och medborgaren som använder den. Det innebär nya arbetssätt och en förändrad syn på kvalitetsutveckling vilket utmanar rådande praktik.

Individen står i centrum i ekonomin på ett sätt som tidigare inte varit fallet. Det sker dels genom att tjänster och varor utformas utifrån användarens individuella behov, önskemål och krav, dels utifrån att användaren integreras i utvecklingsprocessen av nya varor och tjänster. Det påverkar innovationsprocesserna där förbättringar i allt högre utsträckning sker i samarbete och samverkan med olika användare och aktörer inom näringsliv, offentlig verksamhet, forskningsinstitutioner och civilsamhälle.

Arbete

Samhällsutvecklingen innebär att ekonomin är mer kunskaps- och tjänstebaserad och att konkurrensen ökar mellan länder, regioner, företag och individer. I kunskapssamhället är utveckling och spridning av kunskap en viktig förutsättning för ekonomisk tillväxt och omställningsförmåga.

De nya arbeten som skapas i och med digitaliseringen kommer framför allt de med högre utbildning tillgodo. Högkvalificerade jobb kommer att skapa allt mer av värde och därför ge än högre löner. Det ger i sin tur en ökad efterfrågan i den lokala tjänstesektorn. Lågkvalificerade yrken har redan automatiserats i hög grad i Sverige. Yrken som kräver medelhög utbildning och som har rutinartade arbetsuppgifter kommer också i snabb takt att ersättas av automatisering och robotisering. Utvecklingen riskerar att leda till ytterligare konkurrens om och lönepress på låglönejobben eftersom många personer med medelhög utbildning kommer att söka sig till jobb med lägre krav. Det riskerar att leda till ökande klyftor vilket är en utmaning som samhället behöver möta.

För att individer ska kunna arbeta på en digitaliserad arbetsmarknad som kontinuerligt kommer kräva nya kunskaper och förmågor ställs nya krav på utbildningssystemen och formerna för fortbildning och kompetensutveckling.

Arbetsmiljön i en digital tid är ett annat viktigt område där mycket förändrats och kommer att fortsätta förändras. Utmaningar rör både funktionella aspekter, där t.ex. nya former av belastningsskador har uppstått men också följderna av kraven på att som individ vara formbar i en ständigt pågående verksamhetsutveckling. Även den psykosociala miljön innehar utmaningar där teknikstress i allt större utsträckning har uppmärksammats.

Arbetsmarknaden förändras av omvärldsutvecklingen och digitaliseringen på sätt som gör att anställningsformerna förändras. Det utmanar de system för anställning, trygghet och omställning som byggts upp och fungerat i det industrialiserade samhället och den arbetsmarknad som vi är på väg att lämna. När egenföretagare utgör en allt större del av arbetskraften finns det behov av att de har tillgång till den gemensamt finansierande välfärden och de grundläggande trygghetssystemen.

Samhällsinstitutionerna

Det kännetecknande för genomgripande samhällsförändringar är att de omstöper samhället i dess grundfundament. Det påverkar värderingar, attityder och beteenden, vilket förändrar sammanhållning och socialt samspel. Värderingar utvecklas och omformas kontinuerligt av människor i samhället, deras erfarenheter och visioner. Den obegränsade tillgången till information och kommunikation liksom det oöverskådliga medieutbudet innebär en mängd positiva saker men också flera utmaningar för social sammanhållning och tillit i och till samhället. Digitaliseringen leder till en individualisering av mediekonsumtionen vilket riskerar att ge helt separata verklighetsbilder och s.k. filterbubblor. Det här sker både utifrån individuella val och algoritmiskt. Det skapar stora utmaningar för den sociala sammanhållningen i samhället.

Teknikutvecklingen och användningsmönstren leder till att många lagar och regleringar inte fungerar i denna nya kontext eller att de fungerar hämmande för utvecklingen. För att vi ska använda digitaliseringens möjligheter krävs att lagar och regelverk fungerar även i ett digitaliserat samhälle och att översyner, anpassning och framtagandet av ny reglering sker skyndsamt.

Digitaliseringen kan komma att stöpa om formerna för demokratin. Den ökar möjligheten för fler att ta initiativ, vara delaktiga och bidrar till transparens. Det kan skapa nya former för engagemang när deltagandet i föreningsliv samt i politiska partier kontinuerligt sjunkit sedan 1990-talet.

Infrastruktur

Människor, saker, händelser och processer är alltmer kopplade till varandra via internet. För att bygga ett hållbart samhälle behöver Sverige robust och snabb internetuppkoppling. En fungerande och tillgänglig infrastruktur är avgörande och för att följa utvecklingen behöver nya sätt att mäta på utformas och nya indikatorer tas fram.

Infrastruktur möjliggör smarta städer och en levande landsbygd. I Sverige bor drygt 1,7 miljoner i de tre storstadskommunerna och antalet beräknas öka med 37 procent under de närmaste 40 åren. Samtidigt ökar kraven på smidiga transporter, energieffektiva byggnader och en låg miljöpåverkan. Transporter, byggnader och energi-

försörjning är tre grundläggande infrastruktursystem i en stads funktion och de hänger tätt ihop. Glesbygdskommunerna väntas minska sin befolkning med 10 procent under de närmaste 40 åren. För att det ska vara attraktivt att bo och driva företag i glesbygd behövs där en väl fungerande infrastruktur, service och utbildningsmöjligheter.

Stora datamängder skapas på internet som kan användas för att ge värde och nytta. Öppna data är avgörande för utvecklingen. Det handlar både om tillgång till data och infrastrukturens funktionalitet. Att förstå och hantera komplexiteten i detta är också viktigt för att utveckla skydd för integritet och säkerhet.

Utredningens bedömningar

Digitaliseringskommissionens bedömning är att regeringen bör arbeta kontinuerligt och systematiskt inom sex strategiska områden som är av avgörande betydelse för att svara upp mot samhällsutvecklingens möjligheter och utmaningar. Utredningen har valt ett antal utgångspunkter till grund för identifiering av de strategiska områdena. Utgångspunkterna är formulerade som ståndpunkter för tydlighet och transparens.

Det hållbara samhället är målet

Digitaliseringens möjligheter att skapa ett hållbart samhälle behöver tas tillvara. Det hållbara samhället omfattar tre dimensioner; miljö, ekonomi och sociala förhållanden.

Ett hållbart samhälle förutsätter att resurser används på ett effektivt sätt. Digitaliseringen kan bidra till, eller kan visa sig vara lösningen för, en effektivare resursanvändning, ett blomstrande och innovativt näringsliv och ett jämlikare samhälle med ökad jämställdhet.

Det offentliga ska vara proaktivt

Sverige är ett teknikvänligt land. Individer och företag är intresserade av och tar till sig och använder ny teknik. Det har bidragit till Sveriges starka position i internationella jämförelser av länders it-användning och digitalisering. Staten har tagit en aktiv roll genom bl.a. bredbandsutbyggnad och projekt som Hem-PC-reformen, för att öka datortillgången bland befolkningen. Omställningsförsäkringar, välfärdssystemen och det offentliga satsningar på vidareutbildningar har gett trygghet vid förändringar av arbetsmarknaden som skett till följd av teknikutvecklingen. Det har bidragit till den förändringsbenägenhet som kännetecknar Sverige. Det offentliga måste vara proaktivt för att förverkliga digitaliseringens möjligheter.

Ledarskap krävs på alla nivåer i offentlig verksamhet

Digitaliseringens möjligheter realiserar när verksamhetsutveckling sker integrerat med digitalisering. Som ledare är det angeläget att vara medveten och ha kompetens om på vilka sätt den egna verksamheten kan digitaliseras eller kommer att påverkas av andras digitalisering. Digitala verktyg och tjänster möjliggör nya processer, former och sätt att erbjuda service och välfärdstjänster till människor men också till att organisera och förvalta de offentliga verksamheterna. Det ställer krav på det politiska och förvaltande ledarskapet på alla nivåer.

Innovation och utveckling av näringslivet ska främjas

Näringslivets utveckling är central för att skapa en hållbar tillväxt i Sverige. En god svensk industriell konkurrenskraft är avgörande för utvecklingen och behöver främjas utifrån kunskap och medvetenhet om vilka sätt digitaliseringen förändrar förutsättningarna för företag. Innovation och utveckling bygger genom digitaliseringen på delvis nya typer av tillgångar och resurser för värdeskapande. Den digitala ekonomin innebär en övergång från industrisamhällets hierarkiskt styrda processer med fokus på produkter för en massmarknad till användarfokuserade individualiserade digitala tjänster.

Kritisk massa behöver uppnås

Förändringsprocesser och utvecklingsarbete sker ofta utifrån att incitamenten är tillräckligt starka. Incitament är det som ger anledning eller motivation till handlande. Incitament kan bestå av tvingande krav, ekonomisk eller annan resursmässig nödvändighet eller inspirerande möjligheter. Digitaliseringen kan sägas innehålla samtliga dessa incitament. Utöver incitament behövs ofta kritisk massa för att ett skeende ska sätta igång eller att förändring ska äga rum. Kritisk massa handlar om den nödvändiga kvantiteten av något, exempelvis tillräckligt många internetanvändare eller tillräckligt många kvinnor på en utbildning, för att en självständig kedjereaktion ska ske som leder till en önskad kvantitativ eller kvalitativ förbättring. För utredningen har utgångspunkten att kritisk massa behöver uppnås varit styrande.

Strategiska områden

Utredningen har identifierat sex strategiska områden som bör prioriteras i den framtida digitaliseringspolitiken.

1. Kontinuerligt statligt engagemang för att främja digitaliseringen i samhället.
2. Regelverk som fungerar i och för den digitala omställningen.
3. Kompetens för det digitala samhället.
4. Infrastruktur som främjar digitaliseringen.
5. Datadriven innovation för tillväxt och välfärd.
6. Säkerhet och integritet i en digital tid.

Syftet med dessa områden är möjlighet till fokusering inom områden som har och kommer ha betydelse för samhällets digitalisering under överskådlig tid. Det ger en struktur för politiken och en tydlighet och stabilitet för de aktörer som är berörda av statens inriktning. Regeringen bör inom dessa bedriva ett långsiktigt arbete dels för att ge goda förutsättningar för det fortsatta arbetet och dels för att skapa stabilitet i, trovärdighet för och tillit till politiken.

Kontinuerligt statligt engagemang för att främja digitaliseringen i samhället

Statlig styrning har genom åren genomgått stora förändringar till följd av samhällsutvecklingen. Statsförvaltningen har decentraliserats och målstyrning är i dag dominerande. Då allt fler områden är tvärssektoriella eller horisontella har nya former av statlig styrning och statliga insatser utformats. Dessa kallas för främjande insatser.

Digitaliseringskommissionen anser att den transformerande kraft som digitaliseringen innebär för samhället gör att det finns ett behov av att staten genom ett kontinuerligt och långsiktigt statligt engagemang utvecklar mjuka former av styrning för att främja digitaliseringen i samhället.

De nationella insatserna behöver innefatta systematisk kunskapsuppbyggnad om samtidens och framtidens sakfrågor, analys för att identifiera nytta, värde och utmaningar, stöd för myndigheter och kommuners utvecklingsarbete, utveckling av strategisk samverkan samt framtagande av policyunderlag av olika slag.

Regelverk som fungerar i och för den digitala omställningen

Digitaliseringen innebär för många verksamheter att viss befintlig lagstiftning är försvårande för utvecklingen. Men också att vissa områden behöver stärkt reglering allt eftersom nya fenomen utvecklas. Regelverk som fungerar i och för den digitala omställningen är grundläggande för en god samhällsutveckling och en fråga som staten kontinuerligt behöver beakta, följa och förhålla sig till.

Kompetens för det digitala samhället

Samhällsutvecklingen kommer kontinuerligt att ställa krav på individers digitala kompetens i privatlivet och samhällslivet liksom inom utbildningen och arbetslivet. Livslångt lärande, utbildning, kompetensutveckling och omskolning blir allt viktigare för individer, företag och samhälle. Som samhälle behöver vi också kompetens om och hur digitaliseringen kan användas för verksamhetsutveckling, värdeskapande och innovationer för att ge fortsatt välstånd och tillväxt. För att kunna dra nytta av hela kompetensen i samhället behöver könsbalansen inom it-området bli jämnare.

Infrastruktur för att främja digitalisering

Tillgång till bredband och mjuk infrastruktur är nödvändigt för stärkt konkurrenskraft och effektiviseringsmöjligheter. Det har avgörande betydelse för såväl näringslivet som för offentlig sektor. För individen är det i dag grundläggande att ha tillgång till en god it-infrastruktur. En hög användning av elektroniska kommunikationer bland hushåll och företag möjliggör utveckling av nya och bättre tjänster och andra innovationer.

Datadriven innovation för tillväxt och välfärd

Datadriven innovation är ett område som växer i betydelse för hållbar tillväxt, konkurrenskraft och välfärd. I en digitaliserad värld är information en central del i att bygga nya och förbättrade tjänster. Innovation är också grundläggande för att näringsliv och ekonomiska klara sig väl i den globala konkurrensen.

Säkerhet och integritet i en digital tid

På samhällsnivå behöver systemen vara säkra, både för att samhället ska fungera och för att människor ska känna tillit och trygghet. Kriminalitet måste beivras, både sådan som riktar sig mot individer och mot företag eller stat. Samtidigt kan ett starkt fokus på systemsäkerhet ibland leda till en övervakning och kränkning av människors personliga integritet som i sin tur tvärtom kan inverka menligt på tilliten både i och till samhället. Säkerhet och integritet på nätet liksom tillit till såväl tekniken som till samhället är därmed en avgörande fråga för samhällsutvecklingen genom digitaliseringen.

Utredningens förslag

Utredningen har lagt ett antal förslag inom de strategiska områdena för att möta den samhällsutveckling som sker genom digitaliseringen.

Kontinuerligt statligt engagemang för att främja digitaliseringen i samhället

Nationellt främjande och stöd till digitalisering

- Regeringen bör säkerställa en kontinuitet i nationellt främjande och stöd till digitalisering. De nationella insatserna behöver innefatta systematisk kunskapsutbyggnad om samtidens och framtidens sakfrågor, analys för att identifiera nytta, värde och utmaningar, stöd för myndigheter och kommuners utvecklingsarbete, utveckling av strategisk samverkan samt framtagande av olika sorters policyunderlag. En utredning bör tillsättas som ger förslag om organisering.

Statistik för det digitaliserade samhället

- Regeringen bör ge Statistiska centralbyrån (SCB) i uppdrag att se över statistikområden som påverkas av digitaliseringen och hur statistiken behöver utvecklas för att bättre fånga effekter av digitaliseringen.

Regelverk som fungerar i och för den digitala omställningen

Genomgång av digitaliseringsförsvårande lagstiftning

- Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att göra en kartläggning av digitaliseringsförsvårande lagstiftning. Resultatet av kartläggningen bör utvärderas och analyseras i syfte att föreslå lämpliga åtgärder för att bereda frågorna.

Utredning om arbetsrätt och konsumenträtt i den nya digitala ekonomin

- Regeringen bör tillsätta en utredning som ser över om arbetsrätten och konsumentlagstiftningen behöver anpassas till nyttjande- och delningsekonomin.

Utredning om socialförsäkringssystem för anpassning till den nya digitala ekonomin

- Regeringen bör se över socialförsäkringens nuvarande utformning med hänsyn till nya och förändrade förhållanden inom arbetsmarknaden som möjliggörs genom den digitaliserade samhällsutvecklingen.

Kompetens för det digitala samhället

Incitamentsprogram för att öka könsbalansen på högre it-utbildningar

- Ett incitamentsprogram bör inrättas för att öka könsbalansen på högre it-utbildningar. Studerande med underrepresenterat kön, mindre än 15 procent, som påbörjar och fullgör högre it-utbildningar får sina studiemedel för sex terminer, motsvarande kandidatnivå, avskrivna efter erlagd examen längst till dess att en könsbalans på 30/70 uppnås.

Digitalt kompetenslyft för ledare i kommunal verksamhet

- Regeringen bör i överenskommelse med Sveriges kommuner och landsting (SKL) genomföra ett digitalt kompetenslyft för ledare i kommunal verksamhet.

Samverkan kring utbildningsprogram för digitala jobb

- Regeringen bör inrätta ett samverkansråd som utvecklar it-utbildningar på högskolenivå. Rådet bör innehålla representanter från näringsliv och lärosäten.

Utvecklingsprogram för näringslivets digitalisering

- Regeringen bör ge Tillväxtverket i uppdrag att inrätta ett program för att främja näringslivets digitalisering med fokus på små och medelstora företag.

En genomlysning av arbetsmiljö i den digitala ekonomin

- Regeringen bör ge Arbetsmiljöverket i uppdrag att göra en genomlysning av digital arbetsmiljö och hur den hanteras i enlighet med gällande lagstiftning.

Infrastruktur för att främja digitaliseringen*Digital post från myndigheter som förstahandsval*

- Regeringen bör fasa ut traditionell fysisk posthantering från de statliga myndigheterna och ge samtliga individer och företag tillgång till en digital postlåda. Den traditionella posthanteringen ska kunna behållas genom ett aktivt val från individen eller företaget.

Datadriven innovation för tillväxt och välfärd*Utveckla en nationell strategi för datadriven innovation*

- Regeringen bör ge Vinnova i uppdrag att utveckla ett förslag om en nationell strategi för datadriven innovation.

Ett nationellt kompetenscenter kring stora datamängder

- Regeringen bör ge Vinnova i uppdrag att se till att ett nationellt kompetenscentrum kring metoder för insamling, analys och bearbetning av stora datamängder inrättas.

Säkerhet och integritet i en digital tid

Det pågår för närvarande ett flertal utredningar och andra arbeten inom området säkerhet och integritet vilket gör att Digitaliseringskommissionen väljer att inte lämna något förslag inom detta strategiska område.

Rekommendationer

Utredningen rekommenderar även regeringen att ge Upphandlingsmyndigheten i uppdrag att starta ett forum för samverkan och dialog kring digitaliseringsfrämjande upphandling samt utforma stöd för upphandlande enheter att följa Lagen om offentlig upphandling (LOU) i den ändring som sker genom skärpta krav på hänsyn till tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning eller utformning utifrån allas möjligheter.

Regionala digitala agendor

Digitaliseringskommissionen har gjort två tidigare nulägesanalyser över länens arbete med de regionala digitala agendorna. Vid den senaste uppföljningen hade fem län antagit sina agendor, medan resterande 16 län hade kommit olika långt i arbetet med att ta fram agendorna.

Under 2015 har en tredje uppföljning av länens arbete med agendorna genomförts. Ytterligare nio län har antagit sina agendor, vilket betyder att totalt 14 län har en regional digital agenda. Samtliga län som antagit en agenda anser att den har bidragit till mer aktiviteter och det fortsatta arbetet utgår från samverkan genom befintliga nätverk och strukturer inom regionerna. Behovet av samverkan är en fråga som betonas för att driva digitaliseringsarbetet framåt. Innehållet i agendorna varierar kraftigt och respektive län har tydliga uppfattningar om sina styrkeområden. Digitaliseringsfrågorna uppfattas av alla vara prioriterade frågor i det strategiska utvecklingsarbetet såväl kommunalt som regionalt.

Några faktorer lyfts fram som särskilt viktiga för att nå framgång i det fortsatta arbetet, dessa fångas upp i nyckelord som: samverkan, engagemang, vilja, samarbete, kompetens, samordning,

förankring, kunskap, resurser, enighet och delaktighet. Ett antal sakområden utpekas såväl nationellt som regionalt och kommunalt för att driva det fortsatta arbetet. Den främsta utmaningen anses vara bristande finansiering från nationellt och regionalt håll.